

Alkotói folyamat leírása a *Fly me to the suite* pályamű kapcsán

Pályaművem a *Fly me to the suite* címet viseli, ami tulajdonképpen a két inspirációs forrásra utal: a *Fly me to the moon* című jazz standard-re és a klasszikus szvit műfajára. Mindkét forrást a tanulmányaimnak köszönhetem, a kettő közti összekötő kapocs pedig a szórakoztatást célzó igényes zene létrehozása volt.

A *Fly me to the moon* című közismert zeneszámot a Kamarazene kurzus hallgatóival dolgoztuk fel és tanultuk be az ELTE BTK Művészetközvetítő és Zenei Intézet karácsonyi műsorszámaként. Nagy élményt és lehetőséget jelentett nekem, hogy csellistaként kvázi jazz-zenészként működhettem közre, a nagybögő „szerepében”. Ez egy klasszikus zenei hangszer és muzsikus számára igazi kirándulás, hiszen bár évekig dolgozhattam jazz zenészek társaságában a Snétberger Zenei Tehetség Központ ösztöndíjasaként, ott nyilvánvalóan klasszikus zenével foglalkoztam. Így aztán ebben a tanévben a próbák során kerültem közelebb a jazz műfajhoz és nagy örömet, felfrissülést jelentett nekem a próbálkozás.

Magát a *Fly me to the moon* című zeneművet Bart Howard írta 1954-ben (Holden, 2024), eredetileg *In other worlds* címmel. Ugyanebben az évben Kate Ballard énekesnővel már rögzítették is a dalt, de igazán híressé az 1964-es Frank Sinatra feldolgozás tette. Ismertségéhez hozzájárult, hogy ebben az évben zajlott Amerikában a Holdat célzó Apolló-program is, tehát könnyű volt rátalálni az asszociációra. 1999-ben a *Fly me to the moon* és annak zeneszerzője bekerült a Songwriters Hall of Fame jelképes csarnokába, még hozzá a Towering Song szekcióba (www.songhall.org). Ebben a válogatásban olyan egyedi dalok és szerzőik kaphatnak helyet, amelyek meghatározó módon voltak hatással a kultúránkra hosszú éveken keresztül.

A másik inspirációs forrás a komoly- vagy klasszikus zene területéről érkezett, ezen belül is a barokk korszakban elterjedt szvit műfajából, ami tulajdonképpen a barokk szórakoztató zenéje volt. A szvit a kor egyik leggyakrabban alkalmazott zenei műfaja, a szvitok kezdetben a francia és a bécsi operák táncmestereinek, balettszerzőinek műveiből összeállított balettzenei sorozatai voltak. A korabeli fejlett zenekultúrával rendelkező nemzetek szinte mindegyike hozzájárult a szvit létrejöttéhez. Itáliában alakultak ki a táncpárok, Angliából származott a zárótánc, a gigue, Spanyolországból a sarabande, Franciaországból a courante és a betét táncok legnagyobb része, míg a németek adták a nyitótáncot az allemande-ot és az egységes zenei forma koncepcióját, ami a német területen megszilárdult szvit négy alap táncát jelentette (Kornfeld, 2012). Ez a négy alap tánc vált később a szvitok többé-kevésbé állandó tételeivé, a tételek elnevezése egységesen francia lett.

Ezt a négy táncot az 1700-as évek elején ténylegesen már régen nem táncolták, csak tisztán hangszeres darabként léteztek. Ennek megfelelően zenei anyaguk sokkal összetettebb, ritmikájuk bonyolultabb, mint a betét-táncoké, melyeket Bach korában még valóban táncoltak. Ez a magyarázata annak, hogy a betét-táncok zenei anyaga lényegesen egyszerűbb, kevésbé stilizált, a gyakorlati alkalmazásnak, táncolhatóságnak jobban megfelelő. A legnépszerűbb betét-tánc a menüett volt, amely a barokk kort túlélve a klasszikus szimfóniák harmadik tételeként kapott állandó helyet az európai műzenében. Betét-táncként szerepelhetnek – leggyakrabban a sarabande és a gigue között – a menüetten kívül a bourrée, polonaise, rondeau,

gavotte és más tételek. A barokk szvit 1720 körül Bach művészetében érte el fejlődésének csúcsát.

Mindezen elemeket tekintetbe véve a pályamű a *Fly me to the moon* jazz standard alapidallamát dolgozza fel a szvit műfajának négy kiválasztott tételében, amely az allemande, a courante, a menüett és a gigue. Az alábbiakban rövid bemutatásuk következik:

Allemande

Az 1500-as években megemlített, lassú, páros ütemű, feltehetően eredetileg német tánc ugyanakkor francia területről vált népszerűvé mind a francia és az angol udvarban is. Az angol udvarban fellelt leírások szerint az allemande-ot a táncoló párok egymás kezét megérintve, a bálteremben körbejárva táncolták. Az 1800-as évekre, a biedermeier korszakban az allemande már élénk, 3/4-es vagy 3/8-os ütemű, keringőszerű, német táncot jelentett. Feldolgozásomban itt jelenik szinte teljes eredetijében a jazz standard.

Courante

Francia, illetve olasz hármass lüktetésű társastánc, a késő reneszánsz és a barokk korban népszerű courante egyúttal stilizált táncként a barokk szvitnek allemande után következő állandó tétele is lett. A régi saltarello típusú táncból kialakult courante ritmusának jellegzetessége a negyedes felütés és az ütem első negyedének pontozása. Feltételezhetően a courante eredetileg egy olasz, gyors, futólépésben járt népi tánc volt.

A barokk korban a francia courante lejegyzéstől függően 3/2-es vagy 6/4-es ütemmutatójú, méltóságteljes, a francia táncok között a leglassúbb tánc. Míg az olasz courante, azaz olaszul corrente, lényegesen gyorsabb 3/8-os vagy 3/4-es ütemmutatójú tánc volt. Az én feldolgozásom ütemmutatója is 3/4-es, vagyis kissé gyorsabb.

Menüett

A menüett eredetileg gyors, 3/4-es paraszttánc volt Franciaország egy bizonyos vidékén, később aztán „udvarképesé” vált, s fokozatosan lelassulva, kecses lejtésű, rendkívül arisztokratikus, elegáns táncá alakult át. Francia eredetű, apró (menu) lépésekkel járt, három részből álló, mérsékelt táncról van tehát szó, amelynek hármass üteme egy súlyos és két súlytalan lüktetésből áll.

Magam a menüettet egy rövidebb átvezető tételnek szántam, tekintetbe véve a 21. századi „kiművelt emberfők” befogadóképességét és zenei preferenciáit.

Gigue

Eredetileg gyors, élénk népi tánc, amely a barokk szvitnek, szonáták tételeinek része lett. Az operákban általában mint balettbetét szerepelt, igen élénk mozdulatokkal és derült zenei hangulattal. A gigue általában páros, de páratlan (háromrészes) hangcsoportokra oszló ütemekben fordul elő, például 12/8 vagy 4/4-es ütemben triolás zöngecsopottal. Érdekesség, hogy a jig (dzsigg) egy 16. századi angol-ír népi tánc, ami a gigue elődjének számít (Ling, Schenck, 1997). Miután Európában elterjedt, Amerikába is eljutott, ahol, mint „néger tánc” mindinkább komikus jelleget öltött. Elsőként ugyanis afro-amerikai kabarészínészek mutatták be, akiket hoofernek (patásnak) neveztek, ugyanis a ritmust sarokkal dobogták ki. (A dzsigoló szó egyaránt jelent parkett-táncost és selyemfiút.) A feszebb ritmusú gyors tánc a jazz-ben is tovább él.

Az én feldolgozásomban egyfajta virtuóz csattanónak szántam a gigue-et, egy belső zenei

idézettel is jelezve a szabad asszociációt, ugyanis felvillantottam egy másik ismert jazz standard, az *Autumn leaves* motívumát is a dallamban, amit végül visszatereltem a *Fly me to the moon* felé.

Ezen tételekben próbáltam tehát feldolgozni a jazz standard hosszabb-rövidebb motívumait, arra a koncepcióra építve, hogy az első tételből megismerhetjük, felismerhetjük a jazz standard-et, ami később már csak nyomokban jelenik meg. Ezért először szinte teljes egészében felvázoltam az alapidallamot, később inkább csak utaltam a kiindulópontokra, a két előadó hangszer közt váltogatva a *Fly me to the moon* jellegzetes dallamát, dallamrészleteit. Fő célom az volt, hogy a darab mindvégig megcélozza a zenei szórakoztatást, a könnyű befogadhatóságot és a táncolható jelleget.

A feldolgozás cselló-zongora hangszerelését elsősorban a megvalósíthatóság miatt választottam, hiszen sem a barokk szviteknél, sem a jazz-ben nem alkalmaznak ilyen összeállítást. (Bár a barokkból mindenki számára ismertek Bach csellósztíkjai, amelyek szóló csellóra íródtak, illetve később a cselló-zongora is kedvelt párosításnak bizonyult. Beethovent tekinthetjük az egyenrangú hangszerhasználatra épülő cselló-zongora szonáta megteremtőjének, az op. 69-es szonáta, ha áttételesen is, de hatást gyakorolt minden olyan alkotóra, akik a későbbiekben erre az apparátusra komponáltak műveket, vagy készítettek átiratokat.)

Magam egykori cselló szakos konzervatóriumi hallgatóként örömmel gyakoroltam ebben a számomra újdonságnak számító megközelítésben, a zongora megszólaltatását pedig igyekeztem egy muzikális kollégára bízni. Mindketten arra törekedtünk, hogy megtaláljuk az egyensúlyt a műfajok, a modern előadói követelmények és a jó ízlés között.

Forrás:

Holden, Stephen. (2024) *Bart Howard, 88, Songwriter Known for 'Fly Me to the Moon'*
<https://www.nytimes.com/2004/02/23/arts/bart-howard-88-songwriter-known-for-fly-me-to-the-moon.html>

Songwriters Hall of Fame
https://www.songhall.org/ceremony/1999_Award_and_Induction_Ceremony

Kornfeld, Zoltán. (2012) *A szvit műfajának megjelenése Bach életművében, a gordonkára írt Hat Szólószvit elemzése (BWV 1007-1012)* DLA-értekezés, Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Doktori Iskola

Ling, J.; Schenck, L. & R. (1997) *A History of European Folk Music*. Woodbridge: Boydell & Brewer, p. 194.